

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
держав-членів Європейського Союзу
щодо обліку культурних цінностей***

Анотація. В аналітичній записці надано результати аналізу законодавства держав-членів Європейського Союзу (Болгарії, Данії, Естонії, Італії, Іспанії, Латвії, Литви, Німеччини, Норвегії, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Франції, Хорватії, Чехії, Швеції) з питань обліку культурних цінностей, порядку ведення реєстрів культурних цінностей та надання державної підтримки власнику, володільцю або користувачу культурною цінністю, внесеною до реєстру культурної спадщини.

Акцентовано на особливостях законодавчого регулювання в означеній сфері.

Ключові слова: культурні цінності, археологічні предмети, державні пам'ятки, рухомі та нерухомі пам'ятки культури, реєстр культурних цінностей, преференції, пільги.

ЗМІСТ

Вступ	4
Основна частина	5
<i>Законодавче регулювання обліку культурних цінностей у державах-членах Європейського Союзу</i>	5
<i>Порядок ведення реєстрів культурних цінностей у державах-членах Європейського Союзу</i>	12
<i>Надання державної допомоги власнику, володільцю або користувачу культурної цінності, внесеної до реєстру культурної спадщини</i>	25
Висновки	30

Вступ

Державами-членами Ради Європи в січні 1992 року підписано Європейську конвенцію про охорону археологічної спадщини (переглянута)¹. Документ ухвалений з метою охорони археологічної спадщини як джерела європейської колективної пам'яті та засобу історичних і наукових досліджень. Конвенцією визначені зобов'язання для держав-членів щодо запровадження за допомогою діючих у відповідній державі процедур правової системи охорони археологічної спадщини, яка, зокрема, включає ведення обліку її археологічної спадщини та визначення пам'яток і територій, що підлягають охороні (стаття 2 Конвенції). Також із метою сприяння вивченню археологічних знахідок та поширенню інформації про них держави-члени зобов'язані, зокрема, здійснювати або оновлювати обстеження, вести реєстри пам'яток та карти-схеми розташування археологічних об'єктів у районах, що знаходяться під їхньою юрисдикцією.

Конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями² пропонує широкий спектр можливостей для захисту культурних цінностей. Зокрема, пропонується встановлення кримінальної відповідальності за певні дії з метою запобігання та боротьби зі знищенням, пошкодженням і незаконним обігом культурних цінностей (стаття 1 Конвенції). Визначено перелік превентивних заходів та адміністративних процедур, які мають бути здійснені державами-членами, зокрема: створення або удосконалення реєстрів або баз даних культурних цінностей; запровадження процедур контролю за переміщенням культурних цінностей відповідно до міжнародних правил (стаття 20 Конвенції).

25 лютого 2025 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями»³ (Нікосійська конвенція), який наразі не набрав чинності. Відповідно до положень Закону він набирає чинності одночасно із законами України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, та про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, з дня набрання чинності тим із зазначених законів України, який набере чинності пізніше, але не раніше дня опублікування цього Закону.

Обов'язок держав щодо ведення та оновлення реєстру культурних цінностей також передбачений Конвенцією про заходи, спрямовані на заборону

¹ Про ратифікацію Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої) : Закон України № 1369-IV від 10.12.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-15#Text>

² Конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_006-17#n2

³ Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями : Закон України № 4261-IX від 25.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4261-20#Text>

та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності⁴ (стаття 5 Конвенції).

Основна частина

Законодавче регулювання обліку культурних цінностей у державах-членах Європейського Союзу.

У *Польщі* законодавче регулювання обліку культурних цінностей здійснюється відповідно до положень Закону про охорону та догляд за пам'ятками⁵. Цей Закон визначає предмет, обсяг і форми охорони пам'яток і догляду за ними, правила створення національної програми їх охорони, фінансування консерваційних, реставраційних та будівельних робіт на пам'ятках.

Відносини права власності, що охоплюють володіння, користування та розпорядження майном, регулюються нормами цивільного законодавства⁶, а також спеціальними законами, якими визначено особливості здійснення права власності на культурні цінності⁷.

Регулювання обліку культурних цінностей у *Болгарії* здійснюється Законом про культурну спадщину⁸, а також низкою інших нормативно-правових актів Міністерства культури, прийнятих на його виконання.

Статтею 7 згаданого Закону надано визначення терміна «культурні цінності» (Рис. 1):

культурні цінності – це нематеріальні або матеріальні свідчення людської присутності та діяльності, природна особливість або явище, що має значення для окремої особи, громади чи суспільства та має наукову чи культурну цінність

Рис. 1.

Відповідно до згаданого Закону культурними цінностями також є фрагменти археологічних об'єктів, які є зруйнованими.

Культурні цінності можуть перебувати у державній чи приватній власності – належати державі, муніципалітетам, Болгарській православної церкві та іншим зареєстрованим релігійним конфесіям, а також фізичним і юридичним особам.

⁴ Про ратифікацію Конвенції про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності : Указ Президії Верховної Ради Української РСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5396-11#Text>

⁵ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. URL: https://lexlege.pl/ustawa-o-ochronie-zabytkow-i-opiece-nad-zabytkami/rozdzial-1-przepisy-ogolne/2803/#google_vignette

⁶ Kodeks cywilny. URL: https://lexlege.pl/kc/tytul-iii-prawa-rzeczowe-ograniczone/1970/#google_vignette

⁷ USTAWA z dnia 25 maja 2017 r.o restytucji narodowych dóbr kultury. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzuziennik-ustaw/restytucja-narodowych-dobr-kultury-18606171>

⁸ Закон за културното наследство. В сила от 10.04.2009 г. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135623662>

У *Данії* питання обліку культурних цінностей врегульовані Законом про захист культурних цінностей⁹, Законом про збереження будівель і міського середовища¹⁰, Виконавчим указом про захист культурних цінностей у Данії¹¹, Виконавчим розпорядженням про зміни неістотного значення до охоронюваних пам'яток давнини¹².

У законодавстві *Іспанії* не використовується термін «культурні цінності». Натомість відповідно до частини другої статті 1 Закону про історичну спадщину Іспанії¹³ вживається термін «історична спадщина Іспанії», який охоплює рухомі та нерухомі активи з різною культурною цінністю (Рис. 2):

історична спадщина Іспанії – це будівлі та рухомі об'єкти, що мають художнє, історичне, палеонтологічне, археологічне, етнографічне, наукове або технічне значення, а також документальна та бібліографічна спадщина, археологічні пам'ятки та зони, природні об'єкти, сади й парки, що мають художню, історичну або антропологічну цінність

Рис. 2.

Найважливіші об'єкти історичної спадщини підлягають інвентаризації та оголошуються такими, що мають культурне значення.

Законом встановлено рівні захисту для цих активів, залежно від їхнього культурного значення, зокрема, процедури їх обліку. Частково конкретизує положення цього Закону Королівський Указ 111/1986 від 10 січня 1986 року¹⁴.

На регіональному рівні прийнято відповідні законодавчі акти. Так, Закон про культурну спадщину Мадридської громади¹⁵ регулює правовідносини щодо захисту, збереження, дослідження, збагачення, поширення іспанської культурної спадщини на території Мадридської спільноти, що підпадає під її юрисдикцію. Аналогічним за предметом правового регулювання є Закон про історичну спадщину Андалусії¹⁶.

Регулювання обліку культурних цінностей у *Словенії* здійснюється на підставі низки нормативно-правових актів, зокрема Закону про охорону

⁹ Lov om sikring af kulturværdier i Danmark. LOV nr 332 af 04/06/1986. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/1986/332>

¹⁰ Bekendtgørelse af lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer. LBK nr 970 af 28/08/2014. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2014/970>

¹¹ Bekendtgørelse om sikring af kulturværdier i Danmark. BEK nr 391 af 30/04/2011. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2011/391>

¹² Bekendtgørelse om ændringer af underordnet betydning på beskyttede fortidsminder. BEK nr 1321 af 26/09/2022. URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2022/1321>

¹³ Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12534>

¹⁴ Real Decreto 111/1986, de 10 de enero, de desarrollo parcial de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español. URL: <https://www.boe.es/eli/es/rd/1986/01/10/111/con>

¹⁵ Ley 8/2023, de 30 de marzo, de Patrimonio Cultural de la Comunidad de Madrid. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-18316>

¹⁶ Ley 14/2007, de 26 de noviembre, del Patrimonio Histórico de Andalucía. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2008-2494>

культурної спадщини¹⁷, Закону про повернення незаконно вилучених об'єктів культурної спадщини¹⁸, Положення про реєстр культурної спадщини¹⁹, Правил про порядок видачі дозволів на вивезення та ввезення об'єктів культурної спадщини²⁰.

Законом про охорону культурної спадщини визначено термін «культурна спадщина», який рівнозначний терміну «культурні цінності». Культурна спадщина поділяється на матеріальну і нематеріальну. Своєю чергою, матеріальна культурна спадщина складається з рухомої та нерухомої спадщини.

У *Латвії* облік культурних цінностей здійснюється відповідно до Закону про охорону пам'яток культури²¹ та Правил обліку, охорони, використання та реставрації пам'яток культури, затверджених постановою Кабінету Міністрів № 720²². Зазначені акти визначають пам'ятки культури, включно з об'єктами історичної, наукової та художньої цінності, як частину культурної спадщини.

Облік культурної спадщини здійснюється через Державний реєстр інформаційної системи «Спадщина», який адмініструється Національним управлінням культурної спадщини (Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, НКМР).

Обліку підлягають всі культурні цінності, незалежно від форми власності чи користування. У статті 7 Закону зазначено, що культурні цінності можуть бути у державній, муніципальній, іншій публічній та приватній власності. Власник культурної цінності зобов'язаний зафіксувати в земельній книзі обмеження права власності на культурну цінність. Таку позначку може бути зроблено також на підставі запиту Національного управління культурної спадщини. Якщо нерухоме майно є культурною цінністю, це є достатньою підставою для внесення відповідної відмітки до земельної книги. Археологічні пам'ятки, що отримали статус об'єктів, що підлягають державній охороні, або нововідкриті пам'ятки культури, а також знахідки, виявлені в зонах їх охорони в землі, над землею або у воді (датовані до 17 століття включно), перебувають під охороною держави, належать державі та зберігаються в державних музеях. На виявлення культурних цінностей, їх дослідження та популяризацію, а також на інші заходи, пов'язані зі збереженням пам'яток культури, виділяються кошти з державного бюджету.

У *Литві* облік культурних цінностей регулюється спеціальним законодавством, яке розмежовує рухомі та нерухомі об'єкти культурної спадщини. Основу правового регулювання становлять Закон про охорону

¹⁷ Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). Sprejeto: 01.02.2008. Objavljeno: 15.02.2008. Veljavno od: 01.03.2008. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4144>

¹⁸ Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (ZVPOPKD). Sprejeto: 28.11.2003. Objavljeno: 18.12.2003. Veljavno od: 01.05.2004. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3512>

¹⁹ Pravilnik o registru kulturne dediščine. Sprejeto: 10.08.2009. Objavljeno: 21.08.2009. Veljavno od: 05.09.2009. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

²⁰ Pravilnik o postopku izdaje dovoljenj za izvoz in iznos predmetov kulturne dediščine. Sprejeto: 11.03.2011. Objavljeno: 08.04.2011. Veljavno od: 07.06.2011. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV9588>

²¹ Par kultūras pieminekļu aizsardzību. URL: <https://likumi.lv/ta/id/72551>

²² Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi. URL: <https://likumi.lv/ta/id/327240-kulturas-piemineklu-uzskaites-aizsardzibas-izmantosanas-un-restauracijas-noteikumi>

нерухомої культурної спадщини²³ та Закон про охорону рухомих культурних цінностей²⁴. Законодавство визначає культурні цінності як об'єкти, що мають історичну, археологічну, архітектурну, художню, наукову або етнокультурну цінність і є частиною національної культурної спадщини (стаття 1 Закону про охорону нерухомої культурної спадщини).

В *Естонії* захист і облік культурних цінностей регулюється Законом про збереження спадщини²⁵, який визначає процедуру надання об'єкту статусу пам'ятки, порядок її реєстрації та захисту. Пам'ятка – це рухоме або нерухоме майно, що має культурну цінність, його частина, сукупність речей, територія або комплекс споруд, що перебуває під державним захистом відповідно до процедур, передбачених законом (§ 8 Закону).

Пам'ятки мають таку класифікацію (Рис. 3):

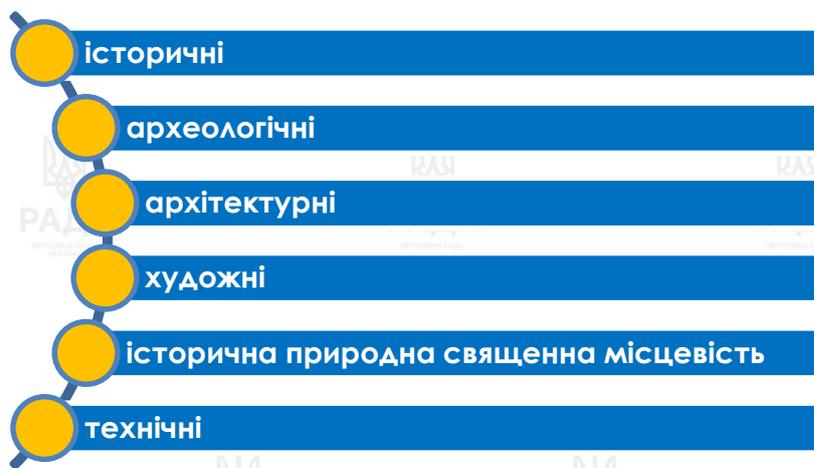

Рис. 3.

Відповідно до Закону археологічні знахідки є виключно державною власністю, незалежно від місця виявлення чи володіння (§ 24 (4)). Підводні пам'ятки, що не мають власника або власника яких неможливо встановити, належать державі (§ 12 Закону). Пам'ятки можуть перебувати у приватній власності або володінні.

Національне управління спадщини (National Heritage Board) є органом, відповідальним за організацію охорони пам'яток культури, здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства щодо пам'яток, адміністрування Національного реєстру пам'яток культури.

Обов'язок щодо захисту культурних цінностей поширюється на власників, володільців та користувачів (наприклад, орендарів), які зобов'язані дотримуватися вимог закону. Володільці та користувачі мають подібні з власниками обов'язки. Так, власник, володільць або користувач пам'ятки чи споруди, розташованої на території охоронюваного об'єкта культурної

²³ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15165>

²⁴ Lietuvos Respublikos kilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/it/legalAct/TAR.C5DA698A4015>

²⁵ Heritage Conservation Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504062019001/>

спадщини, зобов'язаний негайно повідомити Національне управління спадщини про загрозу, яка може становити небезпеку для пам'ятки чи споруди, або про пошкодження чи руйнування такої; недобровільну передачу володіння пам'яткою або нерухомим майном; передачу, успадкування, місце зберігання або зміну місця зберігання рухомої пам'ятки (§ 36 Закону).

У *Швеції* питання захисту культурних цінностей регулюється Законом про культурне середовище²⁶. Культурні цінності можуть перебувати у державній та приватній власності, а також у власності Церкви Швеції.

В *Італії* порядок захисту та ведення обліку культурних цінностей визначений Кодексом культурної спадщини та ландшафту²⁷. Відповідно до статті 4 Кодексу функції держави у справах охорони культурної спадщини покладені на Міністерство культури²⁸. Установлено, що з метою напрацювання спільної методології та інтеграції національних баз даних Міністерство уповноважене ухвалювати відповідні постанови, якими визначаються порядок і методи каталогізації культурних цінностей. Ці постанови встановлюють конкретні стандарти і формати каталогізації, наприклад, каталоги археологічних, архітектурних, історико-мистецьких активів тощо.

У *Чехії* Закон про охорону державних пам'яток²⁹ регулює відносини зі збереження, захисту, доступності та належного соціального використання пам'яток культури відповідно до суспільних потреб. Цим Законом встановлено порядок реєстрації пам'яток культури, зокрема передбачено, що інформація про пам'ятки національної культури, охоронну зону нерухомої пам'ятки культури, нерухомі пам'ятки національної культури, зони пам'яток передається до Центрального списку пам'яток культури Чеської Республіки. Центральний список ведеться Національним інститутом пам'яток³⁰.

Окремі положення Закону регулюють питання права власності на пам'ятки культури. Зокрема, визначено коло суб'єктів, у володінні та користуванні яких можуть знаходитися пам'ятки культури (§ 42 Закону).

Статус об'єктів культурної спадщини (рухомі та нерухомі культурні цінності), заходи їх захисту, класифікація та критерії їх відбору у *Франції* регламентовані Кодексом про культурну спадщину (Code du patrimoine)³¹. Кодексом встановлено порядок інвентаризації та каталогізації колекцій музеїв. Так, процес інвентаризації включає запис предметів, що входять до колекції музею, у захищеному від несанкціонованого втручання паперовому реєстрі (відомому як офіційний інвентар). Інвентаризація дозволяє точно визначити параметри колекції (характер майна, кількість тощо). Власник та управитель колекцій можуть пред'явити цей документ будь-якій особі, яка володіє предметами, що належать музею, та на його підставі подати позов про визнання

²⁶ Kulturmiljölag (1988:950). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kulturmiljolak-1988950_sfs-1988-950/

²⁷ Decreto Legislativo 22 gennaio 2004, n. 42 Codice dei beni culturali e del paesaggio, ai sensi dell'articolo 10 della legge 6 luglio 2002. URL: https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2004_0042.htm

²⁸ Ministero della cultura. URL: <https://www.beniculturali.it> (дата звернення: 18.08.2023).

²⁹ Zákon České národní rady o státní památkové péči. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20/zneni-20250701>

³⁰ Ústřední seznam kulturních památek ČR. URL: <https://mk.gov.cz/ustredni-seznam-kulturnich-pamatek-cr-cs-266>

³¹ Code du patrimoine. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074236

права власності. Слід зазначити, що ведення електронних реєстрів культурних цінностей дозволено з 2004 року. Проте, паралельно здійснюється облік у паперовій формі, оскільки така форма дозволяє захистити інформацію від несанкціонованого втручання.

Наразі основні технічні стандарти щодо ведення інвентаризації, реєстру предметів, що зберігаються в музеях, та їх перевірки врегульовані Наказом про встановлення технічних стандартів щодо ведення інвентаризації, реєстру товарів, що зберігаються в музеї Франції, та їх перевірки³².

У *Німеччині* згідно з Основним Законом³³ федеральні землі самостійно приймають закони у сфері культури. Водночас до виключних питань федерального законодавства належить захист національних культурних цінностей від їх переміщення за кордон. Так, Федеральний Закон про охорону культурних цінностей³⁴ регулює відносини у сфері захисту національних культурних цінностей, зокрема питання переміщення, ввезення та вивезення культурних цінностей, розміщення на ринку культурних цінностей, повернення незаконно вивезених / ввезених культурних цінностей. Відповідні закони федеральних земель регулюють відносини щодо охорони історичних пам'яток та архівів, а також визначають порядок реєстрації культурних пам'яток і ведення реєстрів, наприклад, Закон про охорону пам'яток у Берліні³⁵, Закон Бремена про догляд та охорону пам'яток культури³⁶ тощо.

У *Хорватії* облік та охорона культурних цінностей регулюються Законом про охорону та збереження культурних цінностей³⁷. Законом розмежовано культурні цінності на нематеріальні та матеріальні, які можуть бути рухомими або нерухомими, а також встановлено правові засади їх ідентифікації, охорони, використання й обліку.

У *Норвегії* питання обліку та охорони культурних цінностей врегульовані Законом про охорону культурної спадщини³⁸. Закон встановлює правові засади збереження, охорони та використання культурних цінностей як частини культурної та природної спадщини.

Охорона культурних цінностей забезпечується незалежно від форми власності. Надання об'єкту статусу культурної цінності не змінює права власності, однак встановлює спеціальний правовий режим охорони та обмеження щодо використання і втручання. Археологічні пам'ятки, що датуються періодом до 1537 року, перебувають під автоматичною охороною,

³² Arrêté du 25 mai 2004 fixant les normes techniques relatives à la tenue de l'inventaire, du registre des biens déposés dans un musée de France et au récolement. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000604037>

³³ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>

³⁴ Gesetz zum Schutz von Kulturgut (Kulturgutschutzgesetz – KGSG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/kgsg/BJNR191410016.html>

³⁵ Gesetz zum Schutz von Denkmälern in Berlin. URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-DSchGBE1995rahmen>

³⁶ Bremisches Gesetz zur Pflege und zum Schutz der Kulturdenkmäler, (Bremisches Denkmalschutzgesetz – BremDSchG. URL: https://www.transparenz.bremen.de/metainformationen/bremisches-gesetz-zur-pflege-und-zum-schutz-der-kulturdenkmaeler-bremisches-denkmalschutzgesetz-bremdschg-vom-18-dezember-2018-124518?template=20_gp_ifg_meta_detail_d

³⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 145/24, 151/25. URL: <https://www.zakon.hr/z/340/zakon-o-zastiti-i-ocuvanju-kulturnih-dobara>

³⁸ Lov om kulturminner (kulturminneloven). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50/>

незалежно від того, у чийй власності перебуває земельна ділянка, на якій вони розташовані (стаття 12 Закону).

Власники та користувачі зобов'язані: утримуватися від будь-яких дій, які можуть призвести до пошкодження, знищення або неналежної зміни культурної цінності; не здійснювати жодних робіт або заходів, що можуть вплинути на культурну цінність, без попереднього дозволу компетентного органу охорони культурної спадщини; негайно повідомляти компетентний орган у разі виявлення раніше невідомих культурних об'єктів (автоматично охоронюваних пам'яток культури давніх часів та середньовіччя); повідомляти про знахідку рухомих культурних реліквій, незалежно від форми власності, відповідно до § 13 Закону.

У **Румунії** питання обліку культурних цінностей врегульовано Законом про охорону історичних пам'яток³⁹, Законом про охорону національної рухомої культурної спадщини⁴⁰, а також Постановою про охорону археологічних пам'яток⁴¹.

Відповідно до Закону про охорону історичних пам'яток об'єктами нерухомої культурної спадщини є історичні пам'ятки (будівлі, споруди, археологічні зони). Згідно із Законом про охорону національної рухомої культурної спадщини до рухомої культурної спадщини належать об'єкти, що мають особливе чи виняткове історичне, мистецьке, наукове або технічне значення. До складу національної спадщини також входять археологічні об'єкти, виявлені в землі або під водою. Заходами з охорони культурної спадщини є виявлення, інвентаризація, класифікація, консервація, реставрація об'єктів. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини здійснюється Міністерством культури Румунії.

У **Словаччині** питання обліку культурних цінностей врегульовано Законом про охорону культурної спадщини⁴².

Відповідно до Закону про охорону культурної спадщини об'єктом фонду культурної спадщини є рухоме або нерухоме майно, що визнано національною пам'яткою культури, або пам'ятковим заповідником, або пам'ятковою зоною. До пам'яткового фонду також входять об'єкти, щодо яких розпочата процедура оголошення пам'ятками культури, або пам'ятковими заповідниками, або пам'ятковими зонами. Згідно зі згаданим Законом заходами з охорони пам'яткового фонду, зокрема, є їх виявлення, дослідження, облік, збереження, оновлення, реставрація та експозиція. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини здійснюється Управлінням охорони культурної спадщини Словацької Республіки та його територіальними управліннями (§ 9 Закону). До компетенції Управління охорони культурної спадщини, зокрема, віднесено

³⁹ LEGE nr. 422 din 18 iulie 2001. URL: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/29761>

⁴⁰ LEGE nr. 182 din 25 octombrie 2000 (*republicată*)privind protejarea patrimoniului cultural național mobil*). URL: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/24761>

⁴¹ ORDONANȚA nr. 43 din 30 ianuarie 2000 (**republicată**)privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național*). URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/77109>

⁴² ZÁKON z 19. decembra 2001 o ochrane pamiatkového fondu. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/49/?ucinnost=26.01.2026>

адміністрування Державного Реєстру об'єктів культурної спадщини (§ 10 Закону).

Порядок ведення реєстрів культурних цінностей у державах-членах Європейського Союзу.

Порядок обліку культурних цінностей у **Болгарії** залежить від визначення їх категорії (рухомі й нерухомі) і передбачає процедуру реєстрації, ідентифікації, оцінки та внесення інформації про об'єкт до відповідних реєстрів.

Реєстрація рухомих культурних цінностей здійснюється відповідно до Наказу міністра культури⁴³. Фізичні та юридичні особи, які володіють предметами або колекціями предметів, що можуть бути ідентифіковані як культурні цінності, мають право звернутися до відповідного державного або регіонального музею із заявою щодо їх ідентифікації. Якщо предмет культурної цінності ідентифікований як національне надбання, держава має право його придбати на ринкових умовах. Інформація про придбані державою культурні цінності скеровується до Національного музейного фонду, і такі предмети включаються до основного або обмінного фонду відповідно до Наказу міністра культури⁴⁴.

Реєстр рухомих культурних цінностей, що набули статусу національного надбання, адмініструється Міністерством культури. Музеї також здійснюють облік культурних цінностей шляхом формування та адміністрування відповідних реєстрів щодо предметів, ідентифікованих музеями.

Реєстрація нерухомих культурних цінностей здійснюється відповідно до Наказу міністра культури⁴⁵. У разі ідентифікації, відомості про такий культурний об'єкт вносяться до Національного публічного реєстру нерухомих культурних цінностей. Внесення до реєстру здійснюється Національним інститутом пам'яток культури, який є компетентним органом у сфері збереження нерухомої культурної спадщини (стаття 18 Закону про культурну спадщину), або відповідним муніципальним / регіональним органом влади.

Законом про культурну спадщину передбачена адміністративна відповідальність, зокрема щодо порушення процедури реєстрації культурних цінностей (Розділі XII). Варто зазначити, що Кримінальним кодексом встановлена відповідальність за незаконне володіння культурними цінностями (статті 278, 278а, 278б Кримінального кодексу)⁴⁶.

Реєстрація культурних цінностей у **Данії** здійснюється шляхом внесення відповідної інформації до низки електронних баз даних та реєстрів, які в

⁴³ НАРЕДБА № 1 ОТ 16 ФЕВРУАРИ 2021 Г. ЗА РЕДА ЗА ИЗВЪРШВАНЕ НА ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ И ЗА ВОДЕНЕ НА РЕГИСТРИ НА ДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ. URL: <https://www.ciela.net/svobodna-zona-normativi/view/2137210192>

⁴⁴ НАРЕДБА № Н-6 ОТ 11 ДЕКЕМВРИ 2009 Г. ЗА ФОРМИРАНЕ, УПРАВЛЕНИЕ И ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА МУЗЕЙНИТЕ ФОНДОВЕ (ЗАГЛ. ИЗМ. И ДОП. - ДВ, БР. 87 ОТ 2020 Г., В СИЛА ОТ 09.10.2020 Г.). URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135657162>

⁴⁵ НАРЕДБА № 3 ОТ 10 ЮЛИ 2019 Г. ЗА РЕДА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ, ДЕКЛАРИРАНЕ, ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СТАТУТ И ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КАТЕГОРИЯТА НА НЕДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ, ЗА ДОСТЪПА И ПОДЛЕЖАЩИТЕ НА ВПИСВАНЕ ОБСТОЯТЕЛСТВА В НАЦИОНАЛНИЯ ПУБЛИЧЕН РЕГИСТЪР НА НЕДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ. В сила от 19.07.2019 г. Издадена от министъра на културата. URL: <https://www.lex.bg/en/laws/ldoc/2137194741>

⁴⁶ НАКАЗАТЕЛЕН КОДЕКС. В сила от 01.05.1968 г. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/1589654529>

основному адмініструються Агентством культури та палаців (SLKS)⁴⁷ і Комітетом з питань культурної спадщини⁴⁸ (далі – Комітет), діяльність яких координується Міністерством культури.

Культурні цінності зазвичай класифікуються на основі Культурного канону, яким визначені зразки, що вважаються фундаментальними для культури⁴⁹. Культурний канон містить 108 зразків об'єктів культурної спадщини, що представляють вісім напрямів культури: архітектуру, образотворче мистецтво, дизайн / ремесла, кінематограф, літературу, музичне мистецтво, театральне мистецтво, дитячу культуру.

SLKS формує бази даних пам'яток архітектури, археологічних знахідок та національних культурних об'єктів, а Комітет адмініструє реєстр предметів мистецтва та культури, переміщення яких заборонено без спеціального дозволу.

Відповідно до § 2 Закону про захист культурних цінностей переміщення за межі держави культурних цінностей, що не перебувають у державній власності, потребує оформлення спеціального письмового дозволу Комітету. Дозвіл отримується щодо: культурних об'єктів, створених до 1660 року; культурних об'єктів, вартість яких становить 100 000 датських крон або більше, і яким понад 100 років; фотографій вартістю 30 000 данських крон або більше, незалежно від віку; інших культурних об'єктів відповідно до рішення міністра культури, прийнятого за пропозицією Комітету та за наявності особливих обставин. Такий дозвіл потрібен як для постійного, так і для тимчасового вивезення певних культурних цінностей.

Законом встановлено обов'язок щодо надання інформації про виставлення на аукціонний продаж культурних об'єктів, на які поширюються загальні положення про охорону культурних цінностей, суб'єктами, що проводять торги. Інформація про культурний об'єкт надається Комітету і містить дані щодо опису об'єкта, його походження, часу створення та експертної оцінки. До згаданої інформації обов'язково додається фотографія об'єкта.

У **Франції** функціонує низка реєстрів культурних цінностей, що адмініструються Міністерством культури.

Для широкого використання функціонує Платформа відкритої спадщини (POP), яка є інструментом збору інформації стосовно культурних цінностей (картин, скульптур, архітектури, предметів мистецтва, фотографій, рукописів незалежно від права власності; активів, що зберігаються у музеях та бібліотеках; активів, внесених до реєстру історичних пам'яток, тощо). POP також надає доступ до довідника музеїв, каталогу викрадених творів (MNR) та довідників авторів творів культури. Для спеціального використання функціонують бази даних Joconde, Palissy, Загальний інвентаризаційний список культурної спадщини і спеціальні інвентаризаційні списки нематеріальної культурної

⁴⁷ Slots- og Kulturstyrelsen. URL: <https://slks.dk/>

⁴⁸ Om Kulturværdiudvalget. URL: <https://kulturvaerdier.kb.dk/udvalget/>

⁴⁹ Kulturkanon. URL: <https://lex.dk/Kulturkanon>

спадщини⁵⁰. Згадані реєстри сформовані для ідентифікації предметів культурної спадщини, їх дослідження і захисту⁵¹.

Відповідно до Кодексу про культурну спадщину реєстрація обов'язкова для всіх культурних цінностей, а також щойно відкритих і таких, що підлягають переміщенню або поверненню. Реєстрація передбачає подання спеціальних декларацій до Міністерства культури та митних органів, зокрема для їх переміщення або повернення⁵². Результатом подання декларації є отримання відповідного сертифіката щодо операцій, пов'язаних із культурними цінностями (переміщення, збереження та охорона, передача права власності тощо)⁵³.

Слід зазначити, що Кодексом про культурну спадщину встановлена відповідальність для власника культурної цінності або колекції, незалежно від форми власності (державна, приватна) за порушення процедур інвентаризації та обліку. Інвентаризація та облік здійснюються з метою впорядкування інформації, що стосується культурної цінності, її історії та контексту, а також її власника та пов'язаної документації. Здійснюється чотири види обліку: інвентаризація розкопок; інвентаризація об'єктів, що належать окремим особам, громадам, уряду та організаціям (наприклад, релігійним); інвентаризація предметів спадщини, що зберігаються у сховищах музеїв, галерей тощо; національна інвентаризація (щодо колекцій, які експонуються)⁵⁴.

У *Німеччині* відсутній загальний підхід щодо порядку реєстрації та ведення реєстрів культурних цінностей. Зазначені питання врегульовані на рівні законів земель, згідно з якими пам'ятки культури зазвичай вносяться до реєстру пам'яток, однак це не завжди є обов'язковою умовою. Наприклад, відповідно до Закону про охорону пам'яток у Берліні⁵⁵ культурний об'єкт може перебувати під охороною відповідного закону навіть у разі відсутності його офіційної реєстрації. У Баден-Вюртемберзі пам'ятки культури також знаходяться під відповідною охороною навіть без внесення до реєстру пам'яток відповідно до Закону про охорону пам'яток культури⁵⁶. Однак, щодо пам'яток культури, які мають особливе значення, застосовується додатковий захист шляхом їх реєстрації в реєстрі пам'яток. Рухомі пам'ятки культури реєструються лише за певних умов, зокрема: об'єкт має національне значення або особливі зв'язки з культурною сферою держави; об'єкти являють собою архів національної історичної цінності або архів регіонального чи місцевого історичного значення;

⁵⁰ Bases de données. URL: <https://www.culture.gouv.fr/espace-documentation/bases-de-donnees>

⁵¹ Signalement du patrimoine. URL: <https://www.culture.gouv.fr/thematiques/livre-et-lecture/pour-les-professionnels-des-bibliotheques/patrimoine-des-bibliotheques/signalement-du-patrimoine>

⁵² Circulation des biens culturels. URL: [https://www.culture.gouv.fr/thematiques/livre-et-lecture/pour-les-professionnels-des-bibliotheques/patrimoine-des-bibliotheques/circulation-des-biens-culturels#:~:text=Formulaires%20CERFA%20*%20Formulaire%20de%20demande%20d'autorisation,n'est%20pas%20conforme%20aux%20r%C3%A8gles%20d'accessibilit%C3%A9s%20\(RGAA\)](https://www.culture.gouv.fr/thematiques/livre-et-lecture/pour-les-professionnels-des-bibliotheques/patrimoine-des-bibliotheques/circulation-des-biens-culturels#:~:text=Formulaires%20CERFA%20*%20Formulaire%20de%20demande%20d'autorisation,n'est%20pas%20conforme%20aux%20r%C3%A8gles%20d'accessibilit%C3%A9s%20(RGAA))

⁵³ Cerfa 88001 01 Demande de certificat pour un bien culturel. URL: <https://demarchesadministratives.fr/formulaires/cerfa-88001-01-demande-de-certificat-pour-un-bien-culturel>

⁵⁴ Documentation : inventaire / fiche d'identification. URL: <https://www.obs-traffic.museum/fr/documentation-inventaire-fiche-d%E2%80%99identification>

⁵⁵ Gesetz zum Schutz von Denkmälern in Berlin. URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-DSchGBE1995rahmen>

⁵⁶ Gesetz zum Schutz der Kulturdenkmale (Denkmalschutzgesetz - DSchG) in der Fassung vom 6. Dezember 1983. URL: <https://www.landesrecht-bw.de/bsbw/document/jlr-DSchGBW1983rahmen>

об'єкт підлягає охороні на підставі міжнародних актів. У таких випадках власник повинен подати заяву на реєстрацію до компетентного органу.

Згідно із Законом про охорону та збереження пам'яток Федеральної землі Баварія⁵⁷ інформація про пам'ятки архітектури та археологічні пам'ятки вноситься до реєстру пам'яток Державним управлінням охорони пам'яток за погодженням із муніципалітетом. Власник пам'ятки також має право ініціювати внесення інформації до реєстру.

Відповідно до законодавства Федеральної землі Рейнланд-Пфальц реєстрація пам'ятки культури відбувається за пропозицією власника або у випадках, зокрема, визнання пам'ятки національною цінністю⁵⁸.

Отже, у Німеччині відсутня єдина комплексна база даних щодо культурних цінностей. Наразі функціонують реєстри, що ведуться на рівні федеральних земель із метою визначення особливо цінних активів, що потребують державної охорони.

Зазначимо, що офісом Уповноваженого федерального уряду з питань культури та медіа адмініструється вебсайт, на якому розміщено інформацію щодо захисту культурної спадщини та реєстри пам'яток культури всіх федеральних земель⁵⁹.

В *Іспанії* відповідно до Закону про історичну спадщину здійснюється облік активів культурної спадщини, зокрема з метою їх захисту⁶⁰.

Відомості про об'єкти культурної спадщини вносяться до Реєстру активів культурного значення або до Загального переліку іспанської історичної спадщини, що адмініструються Міністерством культури⁶¹.

Будь-яка особа може подати до компетентного органу заяву щодо декларування об'єкта історичної спадщини як об'єкта культурної спадщини з метою отримання державного сертифіката. Декларування об'єктів культурної спадщини не впливає на право власності на такі об'єкти, але вони підпадають під особливий правовий режим захисту.

У *Словенії* відповідно до Положення про реєстр культурної спадщини⁶² визначається спосіб ведення електронного Реєстру культурної спадщини, а також порядок її документування. Реєстр адмініструється Міністерством культури, дані з реєстру є публічними.

Реєстр культурної спадщини складається з трьох взаємопов'язаних частин (Рис. 4):

⁵⁷ Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Denkmäler (Bayerisches Denkmalschutzgesetz – BayDSchG). URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayDSchG>

⁵⁸ Denkmalschutzgesetz (DSchG) vom 23. März 1978. URL: <https://landesrecht.rlp.de/bsrp/document/jlr-DSchPflGRPrahen>

⁵⁹ Kulturgutschutz. URL: https://www.kulturgutschutz-deutschland.de/DE/Home/home_node.html

⁶⁰ Patrimonio Histórico Español: Obligaciones de los propietarios. URL: <https://abogadosyeconomistasverae.com/patrimonio-historico-espanol-obligaciones-de-los-propietarios/>

⁶¹ Bienes culturales protegidos. URL: <https://www.cultura.gob.es/cultura/patrimonio/bienes-culturales-protegidos.html#:~:text=Los%20bienes%20de%20inter%C3%A9s%20cultural%20son%20bienes,descripci%C3%B3n%20y%20situaci%C3%B3n%20jur%C3%ADdico%20administrativa%20de%20cada%20bien>

⁶² Pravilnik o registru kulturne dediščine. Sprejeto: 10.08.2009. Objavljeno: 21.08.2009. Veljavno od: 05.09.2009. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

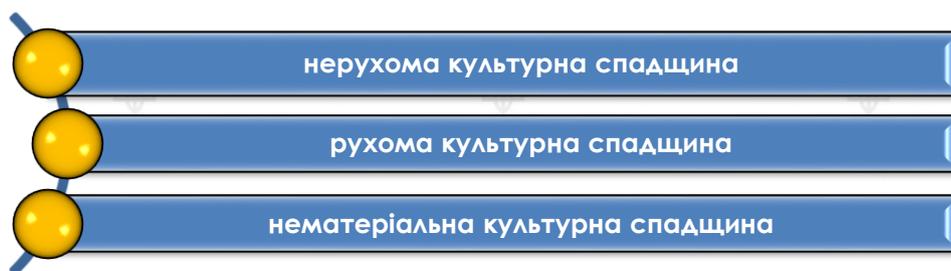

Рис. 4.

До Реєстру вноситься інформація щодо: місцезнаходження об'єкта культурної спадщини; дати створення або відкриття; автора або носія нематеріальної спадщини; охоронних документів та режиму охорони; власника; а також надається опис об'єкта.

Кожній одиниці спадщини присвоюється унікальний національний ідентифікатор, який складається із двох частин – код компетентної організації, порядковий номер одиниці спадщини. Код компетентної організації визначає міністр культури.

Культурна спадщина (рухома та нерухома), що перебуває у приватній власності і внесена до реєстру як особлива культурна цінність, може отримати статус пам'ятки національного значення після її декларування власником.

Декларування рухомої пам'ятки може здійснюватися за пропозицією власника або за ініціативою, наприклад, музею. У такому випадку музей повинен повідомити власника про підготовку пропозиції щодо декларування об'єкта та отримати його згоду.

Декларування нерухомої пам'ятки здійснюється за пропозицією Інституту охорони культурної спадщини.

У *Латвії* реєстрація об'єктів культурної спадщини здійснюється відповідно до Правил обліку, охорони, використання та реставрації пам'яток культури⁶³ в електронній формі через систему «Спадщина», яка має публічний доступ (окрім конфіденційних даних). Документи для реєстрації об'єкта культурної спадщини подаються власником особисто, або через засоби поштового зв'язку, або за допомогою електронного кваліфікованого підпису через державні системи (пункт 45 Правил).

Інформація про об'єкти культурної спадщини вноситься до Реєстру – державної інформаційної системи. Щодо об'єкта культурної спадщини Реєстр містить таку інформацію (пункт 18 Правил):

- національний захисний номер;
- група пам'яток;
- тип та типологічна група;
- назва;
- місцезнаходження;
- кадастрові позначення, що ідентифікують окремі нерухомі пам'ятки культури (для земельних ділянок, споруд, груп приміщень);

⁶³ Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi. URL: <https://likumi.lv/ta/id/327240-kulturas-piemineklu-uzskaites-aizsardzibas-izmantosanas-un-restauracijas-noteikumi>

- позначка, якщо статус пам'ятки культури не поширюється на весь кадастровий об'єкт, а також точна інформація, яка дозволяє ідентифікувати частину об'єкта, до якої застосовується статус пам'ятки культури;
- геопросторова інформація про нерухому пам'ятку культури у векторному форматі даних у латвійській геодезичній системі координат;
- геопросторова інформація про охоронну зону нерухомої пам'ятки культури у векторному форматі даних у латвійській геодезичній системі координат. За необхідності може бути додатково вказана охоронна зона навколо пам'ятки культури (у метрах);
- дата створення пам'ятки культури (заходу);
- опис пам'ятки культури або особливих цінностей, що підлягають збереженню (наприклад, архітектурно-просторове рішення, планувальна структура, декоративне оздоблення інтер'єру, меблі, розписи, столярні вироби, конструктивна система, археологічний культурний шар);
- публічна доступність об'єкта (доступний, частково доступний, недоступний);
- інформація про рішення, відповідно до якого об'єкт набув або втратив статус пам'ятки культури;
- режими використання пам'ятки культури, її території та охоронної зони, а також інструкції щодо її використання та збереження (при наявності);
- інформація щодо відповідності утримання пам'ятки культури вимогам охорони пам'яток культури (нормативно-правові акти, що регулюють охорону пам'яток культури, та вимоги, встановлені адміністрацією, розроблені на основі нормативно-правових актів);
- інформація щодо випадків, коли для забезпечення охорони та використання пам'ятки культури не потрібен адміністративний дозвіл;
- інформація, необхідна для розрахунку пільги або звільнення від податку на нерухомість відносно культурної пам'ятки;
- інша інформація про пам'ятку культури, необхідна для забезпечення реєстрації та охорони пам'яток культури (інформація про власника пам'ятки культури та про те, чи є в охоронній зоні пам'ятки культури об'єкти, що шкодять довкіллю);
- для об'єктів, що відповідають Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини та включені до списку об'єктів всесвітньої культурної та природної спадщини, – назва об'єкта та посилання на вебсайт об'єкта, що знаходиться у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;
- щодо заповідників – пам'яток культури або особливо охоронюваних культурно-історичних територій – назва об'єкта та посилання на вебсайт, на якому розміщено рішення щодо надання об'єкту статусу пам'ятки культури;
- інформація щодо дозволів (наприклад, на реставрацію, консервацію, ремонт тощо).

Слід зазначити, що за відсутності реєстрації об'єкта культурної спадщини у Реєстрі прями санкції не передбачені, оскільки процес реєстрації ініціює та здійснює держава, але відповідальність настає за неповідомлення про відкриття, пошкодження чи ненадання інформації щодо відчуження пам'ятки культури. У

разі, якщо фізична або юридична особа завдала шкоду пам'ятці культури або незаконно перетворили культурно-історичне середовище на території пам'ятки культури, компетентний орган ставить питання про відновлення за рахунок порушника (пункт 40 Правил).

У *Литві* облік культурних цінностей здійснюється шляхом внесення відповідної інформації до Державного реєстру культурних цінностей (Kultūros vertybių registras), який адмініструється Департаментом культурної спадщини Міністерства культури. Згаданий реєстр ведеться в електронній формі та містить дані про нерухомі та рухомі культурні цінності, їх правовий статус, категорію цінності, режим охорони та обмеження використання. Основною метою обліку є забезпечення збереження культурної спадщини, контроль за її використанням та переміщенням. Зазначений реєстр є публічним⁶⁴.

Відповідно до Закону про охорону нерухомої культурної спадщини культурні цінності можуть перебувати у державній, муніципальній або приватній власності. Облік культурних цінностей здійснюється незалежно від форми власності чи користування.

Інформація щодо нерухомих культурних цінностей стосовно їх охоронного статусу підлягає внесенню до Реєстру нерухомих культурних цінностей. Таке внесення здійснюється на підставі рішення уповноваженого органу – Департаменту охорони культурної спадщини.

Законодавством не встановлено відповідальність за невключення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру культурних цінностей, оскільки надання охоронного статусу та реєстрація здійснюються за рішенням уповноваженого органу. Водночас відповідальність настає за порушення вимог щодо охорони культурної спадщини, зокрема за пошкодження або знищення об'єкта, неповідомлення про виявлення археологічних знахідок чи ненадання інформації про зміну власника. Відповідно Закону про охорону нерухомої культурної спадщини уповноважений орган має право вимагати відновлення об'єкта або відшкодування шкоди, завданої об'єкту, за рахунок порушника (стаття 34 Закону).

В *Естонії* відповідно до Закону про збереження спадщини статус культурної пам'ятки надається Національним управлінням спадщини (§ 16 Закону). Будь-яка особа має право подавати обґрунтовані пропозиції щодо взяття об'єкта під державний захист. Рішення про визнання об'єкта пам'яткою культури ухвалює міністр, відповідальний за сферу культури. Зазначене рішення затверджується відповідним наказом після розгляду матеріалів та з урахуванням висновку Дорадчої ради з охорони спадщини. Після набрання чинності рішенням відомості про пам'ятку вносяться до Національного реєстру пам'яток культури, адміністрування якого забезпечує Національне управління спадщини (таким чином здійснюється облік пам'яток культури). Рішення про надання або припинення статусу пам'ятки культури публікуються в онлайн-виданні «Державний вісник» (Riigi Teataja).

⁶⁴ Kultūros vertybių registras. URL: <https://kpd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kulturos-paveldo-apskaita/kulturos-vertybiu-registras/>

Законодавством не встановлено відповідальність за відсутність реєстрації пам'яток, оскільки надання статусу та внесення до реєстру здійснюються уповноваженим органом. Водночас відповідальність настає за порушення обов'язків, пов'язаних з охороною пам'яток культури, зокрема за неповідомлення про загрози чи пошкодження, проведення робіт або досліджень без дозволу, використання пошукових пристроїв без дозволу тощо. За такі порушення можуть накладатися штрафи у межах, встановлених законом, а також застосовуватися інші заходи державного нагляду (§ 81 Закону).

У Швеції відсутній єдиний реєстр культурних цінностей. Натомість діє Реєстр культурного середовища – узагальнена назва інформаційних систем, якими керує Національна рада спадщини Швеції (далі – РАА)⁶⁵ – національний орган з питань культурної спадщини. До складу Реєстру культурного середовища входить Національний реєстр археологічної інформації, Реєстр будівель, а також такі інформаційно-пошукові системи, як Fornreg, Fornsök, Lämningsregistret та Uppdagsregistret⁶⁶. Наприклад, Fornsök⁶⁷ створена у формі інтерактивної мапи та містить інформацію про всі зареєстровані стародавні пам'ятки та інші культурно-історичні пам'ятки, розташовані на суші та у воді. У цифровому Реєстрі будівель⁶⁸ міститься інформація про культурну спадщину, яка надходить з регіональних музеїв, Церкви Швеції, адміністративних рад округів, муніципалітетів, університетів та коледжів. РАА також відповідає за забезпечення передачі відповідної археологічної інформації до реєстру власності Національного землевпорядкування та до баз даних, що обробляють інформацію про ландшафт території.

Крім того, музеї адмініструють в електронному форматі власні інвентаризаційні описи колекцій, зазвичай використовуючи для документування культурних цінностей стандарт Object-ID*.

На регіональному рівні адміністративні ради округів є дозвільним органом щодо обліку нерухомої культурної спадщини, зокрема археологічних пам'яток.

Щодо нерухомої культурної спадщини, то її реєстрація зазвичай є добровільною. Будь-хто може звернутися до Адміністративної ради округу із заявою про декларування такого об'єкта. Наприклад, заява про декларування будівлі як пам'ятки архітектури повинна містити інформацію про ділянку, на якій розташована така будівля, та інформацію про власника ділянки, а також опис будівлі. У заяві також зазначаються обставини, що обґрунтовують необхідність оголошення будівлі пам'яткою архітектури. Якщо є підстави щодо особливої культурної та історичної цінності об'єкта нерухомості, то

⁶⁵ Om Riksantikvarieämbetet. URL: <https://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/>

⁶⁶ Frågor och svar om Fornsök. URL: <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/fragor-och-svar-om-fornsok/>

⁶⁷ Fornsök. URL: <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/>

* Примітка. Ідентифікація об'єктів (Object ID) – це міжнародно визнаний стандарт документації, розроблений для ідентифікації та реєстрації культурних цінностей. Він встановлює стандартизовану процедуру документування та опису колекцій археологічних, культурних та мистецьких об'єктів.

⁶⁸ Om Bebyggelseregistret. URL: <https://www.raa.se/hitta-information/bebyggelseregistret/om-bebyggelseregistret/>

Адміністративна рада округу може за власною ініціативою оголосити його пам'яткою архітектури⁶⁹.

Власники нерухомих об'єктів, які визнано пам'ятками архітектури, мають певні обов'язки, у разі порушення яких вони притягаються до відповідальності. Для здійснення будь-яких дій щодо об'єкта нерухокої культурної спадщини необхідно отримати спеціальний дозвіл від Адміністративної ради округу. За відсутності такого дозволу зазначені діяння є незаконними та караються штрафом або позбавленням волі на строк до шести місяців (залежно від значення культурного об'єкта).

Щодо обліку рухокої культурної спадщини, то обов'язковою є реєстрація культурних цінностей шляхом отримання спеціального дозволу для їх переміщення за межі держави. Такий дозвіл необхідний у випадку переміщення об'єктів культури, що перебувають на території держави щонайменше 75 років і мають культурну цінність (Розділ 5 Закону про культурне середовище). Органами, уповноваженими видавати такі дозволи, є Королівська бібліотека, Рада національної спадщини, Національний архів, Національний музей або Фонд музеїв Північних країн відповідно до розподілу, визначеному урядом. Процедура отримання дозволу передбачає проведення експертизи, що визначатиме культурну цінність такого об'єкта. Дозвіл на переміщення надається, якщо об'єкт не має великого значення для культурної спадщини, за певними винятками (наприклад, власник об'єкта виїжджає за межі держави на постійне місце проживання; об'єкт набутий іншою особою шляхом спадкування, заповіту або поділу майна, і така особа проживає в іншій державі; отримано дозвіл уряду).

Облік та інвентаризація рухомих археологічних пам'яток у *Польщі* здійснюється на національному рівні, рівні воєводств і муніципалітетів і є частиною системи охорони культурної спадщини. Під охороною перебувають як пам'ятки культури, внесені до реєстру національних пам'яток⁷⁰ (за рішенням управлінь охорони природи воєводств), так і ті, що включені до реєстрів пам'яток муніципалітетів.

Відповідно до Закону про охорону та догляд за пам'ятками⁷¹ до форм охорони пам'яток культури віднесено: внесення до реєстру пам'яток; внесення до Списку скарбів культурної спадщини; визнання історичною пам'яткою; створення культурного парку.

Реєстр пам'яток, розташованих у воєводстві, ведеться реставраторами пам'яток воєводств. Такий реєстр має форму окремих книг за відповідними сферами, зокрема: нерухомі, рухомі, археологічні пам'ятки. До реєстру вносяться персональні дані, зокрема, ім'я, прізвище та адреса проживання або назва та адреса зареєстрованого офісу власника або утримувача пам'ятки чи постійного користувача земельною ділянкою, на якій розташована нерухома пам'ятка (стаття 8 Закону).

⁶⁹ Byggnadsminnen. URL: <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/kulturmiljo/byggnadsminnen.html>

⁷⁰ Ewidencja zabytków. URL: <https://nid.pl/zasoby/ewidencja-zabytkow-zasoby/>

⁷¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. URL: https://lexlege.pl/ustawa-o-ochronie-zabytkow-i-opiece-nad-zabytkami/rozdzial-1-przepisy-ogolne/2803/#google_vignette

Законом визначено особливості порядку внесення відповідної інформації до реєстру пам'яток, зокрема передбачено, що інформація про нерухому пам'ятку вноситься до реєстру на підставі рішення, виданого реставратором пам'яток воєводства або за клопотанням власника нерухомої пам'ятки чи постійного користувача земельною ділянкою, на якій розташована нерухома пам'ятка. Інформація про рухому пам'ятку вноситься до реєстру на підставі рішення, виданого реставратором пам'яток воєводства за клопотанням власника цієї пам'ятки (статті 9, 10 Закону).

Список скарбів культурної спадщини ведеться міністерством, відповідальним за культуру та охорону національної спадщини (такі повноваження делеговані Генеральному консерватору пам'яток⁷²). До згаданого Списку вносяться рухомі пам'ятки, що мають особливу цінність для культурної спадщини і належать до однієї з таких категорій: археологічні пам'ятки віком понад 100 років, що входять до археологічних колекцій або були отримані в результаті археологічних досліджень чи випадкових знахідок; елементи, що є невід'ємною частиною пам'яток архітектури, інтер'єру, пам'ятників, статуй та творів художніх ремесл віком понад 100 років; виконані вручну на будь-якому матеріалі акварелі, гуаші та пастелі віком більше 50 років, якщо їх вартість перевищує 30 000 євро і вони не є власністю їхніх творців.

Слід зазначити, що низка об'єктів, які мають відповідну культурну цінність, перебувають на обліку музеїв або увійшли до фондів національної бібліотеки.

Законом установлені загальні вимоги до форми і змісту реєстрів пам'яток (стаття 22 Закону). Передбачено, що Генеральний консерватор пам'яток веде національний реєстр пам'яток шляхом збору реєстраційних карток, що знаходяться у відповідних реєстрах воєводств. Консерватори пам'яток воєводств ведуть реєстри пам'яток у формі реєстраційних карток пам'яток, що знаходяться на території конкретного воєводства. Водночас місцеві органи влади формують муніципальний реєстр пам'яток у вигляді комплекту адресних карток нерухомих пам'яток, які розташовані в межах відповідного адміністративно-територіального утворення.

Центральний інститут каталогізації та документації (ICCD)⁷³ реєструє рухомі й нерухомі культурні цінності *Італії*, координує діяльність із каталогізації і готує відповідні моделі каталогів. Кодексом культурної спадщини та ландшафту⁷⁴ визначені критерії збільшення й оновлення національного каталогу культурних цінностей (стаття 17 Кодексу). Регіони та інші державні територіальні органи також уповноваженні формувати і вести відповідні реєстри.

⁷² Wytyczne Generalnego Konserwatora Zabytków. URL: <https://www.gov.pl/web/kultura/wytyczne-generalnego-konserwatora-zabytkow>

⁷³ DECRETA TITOLO I ORDINAMENTO DELL'ISTITUTO CENTRALE PER IL CATALOGO E LA DOCUMENTAZIONE. URL: <http://www.iccd.beniculturali.it/getFile.php?id=5644&usg=AOvVaw17koVDx6Bc37kVdUbkpi9n>

⁷⁴ Decreto Legislativo 22 gennaio 2004, n. 42 Codice dei beni culturali e del paesaggio, ai sensi dell'articolo 10 della legge 6 luglio 2002. URL: https://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2004_0042.htm

ICCD здійснює технічне адміністрування Генерального каталогу культурної спадщини Італії. Управління згаданим каталогом забезпечується через Загальну інформаційну систему каталогу (SIGECweb) – національну онлайн-систему, яка акумулює дані про каталогізовані активи за напрямками, зокрема, археологічним, історичним, мистецьким.

Варто згадати, що в березні 2021 року ICCD представлено оновлену версію онлайн-каталогу культурної спадщини. Онлайн-каталог містить інформацію, кодифіковану фахівцями, які представляють різні сфери і пройшли відповідну підготовку щодо стандартів каталогізації, а також інформацію з регіональних каталогів культурної спадщини, оприлюднену регіонами (каталоги Ломбардії, Сардинії, Емілії-Романії, Венето та автономної провінції Тренто).

Крім того, функціонують спеціальні реєстри в музеях та установах (наприклад, каталоги археологічних парків) і здійснюється внутрішня інвентаризація.

Відповідно до Закону про охорону державних пам'яток⁷⁵ Міністерство культури Чехії оголошує нерухоме та рухоме майно або їх колекції пам'ятками культури. Перед оголошенням об'єкта або споруди пам'яткою культури регіональний орган влади та муніципальний орган влади надають відповідні висновки. Археологічні знахідки оголошуються пам'ятками культури за пропозицією Академії наук Чехії. Із моменту отримання повідомлення щодо оголошення майна або споруди пам'яткою культури власник такого майна зобов'язаний вжити заходів щодо захисту пам'ятки культури від пошкодження, знищення або крадіжки.

Після оголошення об'єкта або споруди пам'яткою культури відповідна інформація вноситься до Центрального списку пам'яток культури Чеської Республіки. Така інформація подається і вноситься компетентною організацією охорони державних пам'яток культури, про що повідомляється власник пам'ятки культури, регіональний орган влади та муніципальний орган влади. Після реєстрації нерухомої пам'ятки культури про це надається відповідна інформація органу, відповідальному за містобудування та архітектуру, а у випадку реєстрації археологічної знахідки, оголошеної пам'яткою культури, повідомляється Інститут археології Академії наук Чехії.

Установлено, що власник пам'ятки культури зобов'язаний повідомити компетентний орган з охорони пам'яток про будь-яку зміну у власності (управлінні, використанні) пам'ятки культури або про її переміщення. Таке повідомлення має бути зроблено власником пам'ятки культури не пізніше тридцяти днів із моменту зміни.

Варто зауважити, що крім зазначеного Центрального списку пам'яток культури Чеської Республіки в державі функціонує низка реєстрів, зокрема Національний список нематеріальної культурної спадщини⁷⁶, який адмініструється Національним інститутом народної культури (NUL). Міністерство внутрішніх справ Чехії веде спеціальний реєстр усіх архівних

⁷⁵ Zákon České národní rady o státní památkové péči. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20/zneni-20250701>

⁷⁶ Nemateriální kulturní dědictví České republiky. URL: <https://mk.gov.cz/nematerialni-kulturni-dedictvi-ceske-republiky>

матеріалів, оголошених пам'ятками національної культури. Також архіви, в яких зберігаються пам'ятки національної культури, ведуть спеціальні реєстри⁷⁷.

Законом про охорону державних пам'яток врегульовано питання відповідальності за правопорушення у сфері охорони культурних пам'яток. Зокрема, встановлено, що порушення вимог законодавства про охорону культурних пам'яток тягне за собою накладення штрафу на особу в розмірі від 2 млн (приблизно 4,2 млн грн) до 4 млн (приблизно 8,4 млн грн) чеських крон.

У *Хорватії* облік культурних цінностей здійснюється у Реєстрі культурних цінностей Республіки Хорватії (*Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*), що адмініструється Міністерством культури. Реєстр ведеться в електронній формі, у ньому містяться дані про статус культурних цінностей, вид охорони та правові обмеження. Згаданий Реєстр є публічним.

Облік культурних цінностей здійснюється незалежно від форми власності об'єкта. Культурні цінності можуть перебувати в державній, муніципальній або приватній власності фізичних чи юридичних осіб. Надання об'єкту статусу культурної цінності не є підставою для зміни його форми власності. Для таких об'єктів встановлюється спеціальний режим охорони та запроваджуються певні обмеження щодо використання (стаття 73 Закону про охорону та збереження культурних цінностей)⁷⁸.

Археологічні об'єкти та знахідки, а також рухомі культурні цінності, що не мають власника або власник яких невідомий, перебувають у державній власності. Археологічні об'єкти, що становлять інтерес для держави, розташовані під поверхнею землі, визнаються суспільним благом загального користування, яке не може бути відчужене (статті 65, 66, 67 Закону про охорону та збереження культурних цінностей).

Приватні власники культурних цінностей зобов'язані: забезпечувати їх збереження; утримувати в належному стані; повідомляти компетентні органи про пошкодження, загрози пошкодження або знищення, видозміни; допускати проведення нагляду та інспекцій у межах, передбачених законодавством.

Особи, у користуванні або управлінні яких перебувають культурні цінності, зобов'язані вжити заходів щодо їх збереження, як це передбачено для власників культурних цінностей. Допускається передача управління культурними цінностями через концесійні або договірні механізми, за умови дотримання вимог щодо їх охорони (статті 28, 70 Закону про охорону та збереження культурних цінностей).

Законодавством не встановлено відповідальності за відсутність реєстрації культурної цінності, оскільки процедура надання статусу та внесення до Реєстру здійснюється уповноваженим органом.

Водночас відповідальність настає за порушення режиму охорони, зокрема за: проведення робіт без дозволу; неповідомлення про пошкодження, загрозу пошкодження або загрозу знищення; незаконну торгівлю або

⁷⁷ Kulturní památky. Seznam národních kulturních památek a archivních kulturních památek. URL: <https://mv.gov.cz/npo/clanek/kulturni-pamatky.aspx>

⁷⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 145/24, 151/25. URL: <https://www.zakon.hr/z/340/zakon-o-zastiti-i-ocuvanju-kulturnih-dobara>

переміщення; умисне пошкодження чи знищення об'єкта. За такі порушення передбачені адміністративні штрафи для фізичних і юридичних осіб, а також додаткові заходи – конфіскація культурної цінності, обов'язок відновлення об'єкта за рахунок порушника. Штрафи надходять до державного бюджету та використовуються на заходи зі збереження культурної спадщини (статті 120–124 Закону про охорону та збереження культурних цінностей).

У *Норвегії* облік пам'яток культури здійснюється в електронній базі даних Askeladden, що адмініструється Національним агентством культурної спадщини (Riksantikvaren) як інформаційна система для управління даними про пам'ятки та культурні цінності. Доступ до інформації щодо культурних пам'яток для громадськості частково забезпечується через портал Kulturminnesøk⁷⁹.

Законодавством не встановлено відповідальність для власника за відсутність реєстрації культурних цінностей, оскільки набуття охоронного статусу та ведення обліку не пов'язані з його діями, а є компетенцією відповідних державних органів. Водночас встановлена відповідальність за порушення режиму охорони культурної спадщини, зокрема: за проведення робіт без дозволу; за умисне пошкодження або пошкодження з необережності чи знищення культурних об'єктів; за невиконання обов'язку щодо повідомлення про виявлення культурних об'єктів або рухомих культурних цінностей. За згадані правопорушення накладається штраф або особа притягається до кримінальної відповідальності у вигляді позбавлення волі строком до одного року, а за обтяжуючих обставин – до двох років, а також покладається обов'язок відновлення об'єкта за рахунок порушника (§ 8, § 27 Закону про охорону культурної спадщини⁸⁰).

Реєстрація культурних цінностей у *Румунії* здійснюється через централізовану систему державних реєстрів, які адмініструє Міністерство культури:

- Національний реєстр рухомої культурної спадщини⁸¹ (CIMEC);
- Список історичних пам'яток⁸² (LMI);
- Національний археологічний реєстр⁸³ (RAN).

Культурні цінності класифікуються на рухомі та нерухомі об'єкти культурної спадщини (Рис. 5):

⁷⁹ Databaser, digitale tjenester og registre. URL: <https://riksantikvaren.no/databaser-digitale-tjenester-og-registre/>

⁸⁰ Lov om kulturminner (kulturminneloven). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50/>

⁸¹ Patrimoniul Mobil. URL: <https://cimec.ro/patrimoniul-mobil/>

⁸² Lista Monumentelor Istorice (LMI). URL: <https://www.cultura.ro/lista-monumentelor-istorice/>

⁸³ Repertoriul Arheologic Național (RAN). URL: <https://ran.cimec.ro/>

Рис. 5.

Міністерство культури здійснює контроль за переміщенням культурних цінностей. Процедура реєстрації об'єктів культурної спадщини ініціюється Міністерством культури, музеями або за заявою приватного власника.

Слід зазначити, що реєстрація об'єкта культурної спадщини та отримання спеціальних сертифікатів є обов'язковими при будь-якому переміщенні за межі держави. Із цією метою власник подає заяву до компетентної служби Міністерства культури для отримання відповідного дозволу. Для ухвалення рішення про видачу сертифіката на переміщення культурної цінності проводиться професійна експертиза.

Надання державної допомоги власнику, володільцю або користувачу культурної цінності, внесеної до реєстру культурної спадщини.

У **Болгарії** приватні власники культурних цінностей мають право на певні преференції на державному та місцевому рівнях. Наприклад, муніципалітетом Софії започатковано Програму культурної спадщини, що спрямована на підтримку збереження культурної спадщини шляхом надання фінансової допомоги на витрати, пов'язані з реставрацією, консервацією, відновленням тощо нерухомих культурних цінностей⁸⁴. Незалежно від форми власності власники об'єктів нерухокої культурної спадщини за категоріями національного значення, місцевого значення, ансамблевого значення мають право подавати заявки на фінансування проєктів за згаданою Програмою. Програмою передбачається фінансування з метою: обстеження об'єкта, підготовки технічного паспорта та інвестиційного проєкту, видачі відповідних дозволів (наприклад, на реставрацію, будівництво).

⁸⁴ Програма «Культурно наследство на Столична община». URL: <https://nag.sofia.bg/Pages/Render/1018>

Фінансова допомога для власників пам'яток культури в *Данії* надається у формі субсидії⁸⁵. Наприклад, власник пам'ятки архітектури може отримати фінансування на будівельні роботи, пов'язані з реставрацією, зміцненням або відновленням будівлі, з метою її збереження. Така заявка подається до Агентства культури та палаців.

Власники об'єктів культурної спадщини в *Іспанії* мають низку преференцій, зокрема доступ до програм фінансової допомоги (грантів на технічне обслуговування, реставрацію), пільгові умови оподаткування, що визначаються урядом (звільнення від податку на майно, податкова пільга на інвестиції в консервацію та реставрацію).

У *Словенії* власник, користувач зареєстрованої рухомої та нерухомої культурної спадщини мають право на державні преференції, зокрема: безкоштовні консультації від компетентних організацій щодо збереження та підтримки об'єкта культурної спадщини; допомогу у випадках, коли об'єкту культурної спадщини загрожує пошкодження або знищення; компенсацію, пов'язану з необхідністю дотримання режиму охорони; фінансування певних заходів охорони, інших захисних заходів, які є непропорційними можливостям власника; співфінансування для покриття витрат по сплаті відсотків за банківськими кредитами, призначеними для технічного обслуговування, відновлення та впровадження інших захисних заходів.

У *Латвії* для підтримки приватних власників пам'яток культури передбачена низка заходів, спрямованих на стимулювання збереження цих об'єктів. Основними преференціями є:

- податкові пільги або звільнення від податку на нерухомість (інформація, необхідна для розрахунку пільг або звільнення від податку на нерухоме майно, включається до Державного реєстру в інформаційній системі «Спадщина»). Розміри пільг встановлюються муніципалітетами (наприклад, у Ризі пільги надаються за умови збереження пам'ятки після реставрації фасадів чи повної реставрації). Національне управління культурної спадщини видає висновок про відповідність збереження, який є підставою для застосування пільг⁸⁶;

- безкоштовний доступ до Державного реєстру в інформаційній системі «Спадщина» та консультацій Національного управління культурної спадщини.

Власник (або користувач) культурної пам'ятки, який не може забезпечити належний режим її зберігання, може передати її на зберігання до музею або спеціального сховища після отримання відповідно дозволу від Національного управління культурної спадщини.

У *Литві* для приватних власників об'єктів культурної спадщини відповідно до статті 27 Закону про охорону нерухомої культурної спадщини встановлені преференції, зокрема щодо заходів, пов'язаних із охороною, дослідженням, реставрацією та збереженням об'єктів культурної спадщини.

⁸⁵ Tilskud til arkæologiske undersøgelser. URL: <https://slks.dk/omraader/kulturarv/arkaeologi-fortidsminder-og-diger/arkaeologi-paa-land/arkaeologisk-vejledning/tilskud-til-arkaeologiske-undersogelser>

⁸⁶ Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību Rīgā. URL: <https://likumi.lv/ta/id/329190-par-nekustama-ipasuma-nodokla-atviegloujumu-pieskirsanas-kartibu-riga>

Зазначені заходи фінансуються за рахунок коштів державного бюджету або муніципальних бюджетів. На практиці це реалізується через державні та муніципальні програми у сфері охорони культурної спадщини. Так, у межах Програми управління нерухомими культурними цінностями (управління спадщиною) за рахунок коштів державного бюджету фінансуються роботи зі збереження зареєстрованих об'єктів культурної спадщини. Фінансування можуть отримати фізичні та юридичні особи, які здійснюють управління об'єктом культурної спадщини або є власником⁸⁷.

В *Естонії* приватний власник або користувач пам'ятки культури, розташованої в зоні охорони культурної спадщини, має право на отримання фінансової допомоги на її утримання, ремонт, консервацію, забезпечення умов збереження, а також реставрацію шляхом звернення до Ради з питань спадщини – дорадчого органу Міністерства культури, до складу якого входять експерти з питань охорони спадщини та пов'язаних з нею галузей⁸⁸.

У *Швеції* власники пам'яток архітектури за рішенням Адміністративної ради округу мають право на отримання державного гранта на покриття витрат, пов'язаних з утриманням, реставрацією, посиленням захисту культурної та історичної цінності таких будівель. Власник пам'ятки архітектури має право ініціювати її викуп державою у випадках, коли встановлені Адміністративною радою округу заходи щодо охорони є фінансово непомірними для власника або ускладнюють користування цією пам'яткою.

У *Польщі* відповідно до Закону про охорону та догляд за пам'ятками⁸⁹ передбачено низку фінансових гарантій, спрямованих на забезпечення належного догляду за культурними цінностями. Зокрема, встановлено, що фізична або юридична особа, орган місцевого самоврядування, якщо вони є власником або володільцем пам'ятки, або мають таку пам'ятку в постійному управлінні, мають право подати заяву на отримання цільової дотації з державного бюджету для фінансування консерваційних, реставраційних або будівельних робіт на пам'ятці, внесеної до реєстру, або консерваційних або реставраційних робіт на пам'ятці, внесеної до Списку скарбів культурної спадщини (стаття 73 Закону). Цільова дотація може бути надана у сумі до 50 % витрат на консерваційні, реставраційні або будівельні роботи. У випадку, коли пам'ятка має виняткову історичну, художню чи наукову цінність або потребує технологічно складних консерваційних, реставраційних чи будівельних робіт, дотація може бути надана у сумі до 100 % витрат, необхідних для проведення таких робіт (стаття 78 Закону).

Слід зазначити, що дотація на консерваційні, реставраційні або будівельні роботи на пам'ятці, внесеної до реєстру або включеної до муніципального реєстру пам'яток, може бути надана органом самоврядування муніципалітету, району або воєводства.

⁸⁷ Nekilnojamojų kultūros vertybių tvarkybos darbų (paveldotvarkos) finansavimas. URL: <https://kpd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansine-parama-kulturos-paveldui/paveldotvarkos-programa/>

⁸⁸ Heritage Conservation Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504062019001/>

⁸⁹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. URL: https://lexlege.pl/ustawa-o-ochronie-zabytkow-i-opiece-nad-zabytkami/rozdzial-1-przepisy-ogolne/2803/#google_vignette

Також Законом визначено порядок надання цільової субсидії на облаштування приміщення для зберігання пам'ятки. Зокрема, встановлено, що фізична або юридична особа, орган місцевого самоврядування, якщо вони є власником або володільцем пам'ятки, внесеної до Списку скарбів культурної спадщини, мають право на отримання з державного бюджету цільової субсидії для обладнання технічними засобами безпеки приміщення, в якому зберігатиметься пам'ятка.

Законодавство *Італії* визначає загальні заходи стосовно захисту всіх категорій культурних цінностей, зокрема щодо їх охорони та збереження. Приватні власники, володільці або користувачі культурних цінностей зобов'язані гарантувати їх збереження. Якщо власник, володільць або користувач вживає всіх необхідних заходів щодо збереження культурних цінностей (реставрація, консервація), йому надаються передбачені законом податкові пільги, навіть якщо такі заходи були ним вжиті примусово. Міністерство культури має право надавати власникам, володільцям або користувачам культурних цінностей субсидії на сплату відсотків за користування іпотечними кредитами або іншими формами фінансування, що надаються для здійснення заходів щодо збереження культурних цінностей (стаття 37 Кодексу культурної спадщини та ландшафту).

У *Франції* власники культурних цінностей (історичних пам'яток, об'єктів, що мають статус пам'яток культури, об'єктів культурної спадщини) можуть отримати державні субсидії через DRAC/DAC/DCJS) (Регіональні управління з питань культури) та місцеві органи влади на реставраційні роботи⁹⁰. Допомога також надається через фонди (Fondation du patrimoine або Rempart), асоціації (Vieilles Maisons Françaises⁹¹, Maisons Paysannes de France⁹²) та регіональні або спеціальні програми (FRAM, FIP (Fonds Incitatif et Partenarial)).

Заявки на отримання субсидій подаються до регіональних управлінь з питань культури (DRAC/DAC/DCJS) замовниками, відповідальними за роботи, що плануються на об'єктах, які охороняються як історичні пам'ятки. Відповідні служби оцінюють суспільну значимість об'єкта, пріоритетність робіт та застосовують критерії модуляції ставки для визначення права на отримання субсидії та її розміру з урахуванням наявних коштів.

Установлені відповідні ставки субсидій, зокрема: 40 % на будівлю, що класифікується як історична пам'ятка; 20 % на будівлю, що зареєстрована як історична пам'ятка; 50 % на об'єкт рухомого майна, що класифікується як історична пам'ятка; 30 % на об'єкт рухомого майна, що зареєстрований як історична пам'ятка.

У *Німеччині* власник пам'ятки культури має право на отримання субсидії або гранта в межах програм федерального уряду та урядів земель для вжиття заходів щодо збереження культурних цінностей, на проведення реставраційних

⁹⁰ Études et travaux sur monuments historiques. URL: <https://www.culture.gouv.fr/catalogue-des-demarches-et-subventions/subvention/etudes-et-travaux-sur-monuments-historiques>

⁹¹ Fondation VMF. URL: <https://www.vmfpatrimoine.org/vmf-en-action/fondation-vmf>

⁹² Aides financières et prix. URL: <https://maisons-paysannes.org/restaurer-et-construire/trouver-les-bons-interlocuteurs/aides-financieres-prix-et-labels/>

робіт або модернізації. Так, Федеральний уряд покриває до 50 % витрат, пов'язаних із зазначеними заходами, а також надає від 100 тис. до 2,5 млн євро на реалізацію проєкту. Федеральні землі переважно забезпечують 50 % співфінансування. У випадку, якщо фінансування також відповідає інтересам муніципалітетів і третіх сторін, передбачаються відповідні внески і від цих сторін⁹³.

Крім того, податковим законодавством⁹⁴ передбачено низку податкових пільг для власників об'єктів, що охороняються як пам'ятки культури⁹⁵. Наприклад, якщо власник передає у дар закладу культури, який має право на державне фінансування, витвір мистецтва, історичну будівлю або інший охоронюваний культурний актив, він може скористатися значними податковими пільгами, включно з потенційними податковими звільненнями або зниженням податків. Крім того, існують також податкові пільги для власників охоронюваних культурних активів, які використовують їх для суспільних цілей або надаються для експозиції широкому колу громадськості. Такі власники можуть скористатися зниженими ставками податку або податковими стимулами для покриття витрат на експлуатацію, утримання та збереження цих культурних активів.

У *Чехії* відповідно до Закону про охорону державних пам'яток⁹⁶ держава, регіони та муніципалітети мають право надавати власникам пам'яток культури фінансування на покриття витрат, пов'язаних зі збереженням або реставрацією пам'ятки культури. Кошти надаються на підставі обґрунтованого письмового запиту власника. Міністерство культури має право надати з державного бюджету фінансування на реставрацію пам'ятки культури, якщо існує надзвичайний суспільний інтерес у збереженні цієї пам'ятки (§ 16 Закону).

Наразі Міністерство культури реалізує низку спеціальних програм, зокрема щодо збереження архітектурної спадщини, реставрації рухомих пам'яток культури, догляду за місцевими заповідниками та ландшафтними заповідними зонами⁹⁷.

У *Хорватії* відповідно до статті 71 Закону про охорону та збереження культурних цінностей⁹⁸ встановлено механізми підтримки приватних власників культурних цінностей з метою стимулювання їх збереження. Так, приватні власники мають право на відшкодування витрат, пов'язаних із утриманням, консервацією, реставрацією та іншими заходами з охорони культурних цінностей. Відшкодування витрат здійснюється у тому випадку, якщо приватний

⁹³ Investitionen in national bedeutsame Kultureinrichtungen in Deutschland (INK). URL: <https://www.foerderdatenbank.de/FDB/Content/DE/Foerderprogramm/Bund/BKM/investitionen-fuer-nationale-kultureinrichtungen.html>

⁹⁴ Abgabenordnung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ao_1977/

⁹⁵ Steuervergünstigung für schutzwürdige Kulturgüter. URL: https://verwaltungsportal.hessen.de/leistung?leistung_id=L100001_344828949

⁹⁶ Zákon České národní rady o státní památkové péči. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-20/zneni-20250701>

⁹⁷ Poskytování příspěvků na zachování a obnovu kulturních památek z rozpočtu Ministerstva kultury. URL: <https://www.belec.cz/obecni-urad/zivotni-situace/poskytovani-prispevku-na-zachovani-a-obnovu-kulturnich-4153.html?zmena-vzhledu=1&lang=cs&zobrazeni=rozsirene>

⁹⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara NN 145/24, 151/25. URL: <https://www.zakon.hr/z/340/zakon-o-zastiti-i-ocuvanju-kulturnih-dobara>

власник за свій рахунок здійснив всі заходи щодо охорони та утримання культурної цінності, але цих заходів недостатньо для забезпечення належної охорони та утримання культурної цінності.

Слід звернути увагу, що приватний власник має право на експертну та консультативну допомогу від компетентних державних органів. У випадку істотного обмеження права власності, що може бути спричинено зміною охоронного статусу об'єкта, для власника передбачено право на отримання компенсації (стаття 86 Закону про охорону та збереження культурних цінностей).

У *Норвегії* Законом про охорону культурної спадщини запроваджено механізм державної підтримки археологічних досліджень та охоронних заходів щодо об'єктів культурної спадщини. Як правило, витрати покладаються на ініціатора діяльності, однак держава має право частково або повністю їх компенсувати, якщо такі витрати є надмірно обтяжливими для приватного власника (§ 10 Закону).

У *Румунії* власник об'єкта культурної спадщини, що використовується як житло або з некомерційною метою, звільняється від сплати гербового збору у випадку, коли ним дотримані обов'язки щодо збереження об'єкта в належному стані та здійснення необхідних заходів із його охорони та утримання.

Із метою стимулювання власників об'єктів культурної спадщини, які за власний рахунок повністю або частково здійснюють роботи з технічного обслуговування та реставрації цих об'єктів, держава їм надає преференції у формі 50 % знижки на суми податків та зборів, що сплачуються у зв'язку з виконанням цих робіт.

Висновки

Досвід законодавчого регулювання обліку культурних цінностей держав-членів Європейського Союзу свідчить про наявність спеціальних законів у цій сфері, якими визначено: предмет, обсяг і форми охоронних заходів щодо об'єктів культурної спадщини; порядок здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства у цій сфері; функції компетентних органів; функціонування відповідних реєстрів, каталогів, списків культурних цінностей; порядок проведення консерваційних, реставраційних, будівельних та інших робіт; форми стимулювання та державної підтримки власників культурних цінностей тощо (*Болгарія, Данія, Естонія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Німеччина, Норвегія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція*).

Положення спеціальних законів конкретизуються нормативно-правовими актами урядів, профільних міністерств та інших компетентних державних органів.

У державах із федеративною формою державного устрою спеціальні закони приймаються також на рівні федерацій (провінцій, земель) (наприклад, Закон про культурну спадщину Мадридської громади, Закон про історичну спадщину Андалусії (*Іспанія*), Закон про охорону пам'яток у Берліні, Закон Бремена про догляд та охорону пам'яток культури (*Німеччина*)).

Із метою збереження культурної спадщини запроваджено облік культурних цінностей (*Болгарія, Данія, Естонія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Німеччина, Норвегія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція*).

Облік культурних цінностей, як правило, залежить від визначення їх категорії (рухомі та нерухомі) і передбачає процедуру реєстрації, ідентифікації, оцінки та внесення інформації про об'єкт культурної спадщини до відповідних реєстрів, каталогів, списків (*Болгарія, Данія, Естонія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Франція, Хорватія, Чехія*).

Реєстри і каталоги запроваджені в електронній формі (*Болгарія, Данія, Естонія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чехія*). У Франції інформація про культурні цінності зберігається також у захищеному від несанкціонованого втручання паперовому реєстрі (відомому як офіційний інвентар).

Адміністрування реєстрів, каталогів, списків здійснюється міністерством культури держави або уповноваженим державним органом. Реєстри та каталоги зазвичай є доступними для громадськості.

На нашу думку, для України досвід *Латвії* може бути корисним у контексті змістовного наповнення державної інформаційної системи – Реєстру об'єктів культурної спадщини, оскільки для реєстрації об'єктів культурної спадщини пропонується надання значного об'єму інформації, що сприятиме полегшенню їх ідентифікації.

У державах-членах Європейського Союзу законодавством передбачено надання державної допомоги власнику, володільцю або користувачу культурної цінності, внесеної до реєстру культурної спадщини.

Приватні власники культурних цінностей мають право на певні преференції на державному та місцевому рівнях. Фінансова допомога надається у формі: субсидії; доступу до програм фінансової допомоги (грантів на технічне обслуговування, реставрацію тощо); надання пільгових умов оподаткування, що визначаються урядом (звільнення від податку на майно, податкової пільги на інвестиції в консервацію та реставрацію тощо); безкоштовних консультацій від компетентних органів щодо збереження та підтримки об'єкта культурної спадщини; надання допомоги у випадках настання загрози пошкодження або знищення об'єкта культурної спадщини; надання компенсацій, пов'язаних із необхідністю дотримання режиму охорони; фінансування певних заходів охорони, інших захисних заходів, які є непропорційними можливостям власника; співфінансування для покриття витрат по сплаті відсотків за банківськими кредитами, призначеними для технічного обслуговування, відновлення та впровадження інших захисних заходів.

Відзначимо, що в деяких державах законодавством для власника культурної цінності не встановлена відповідальність за відсутність реєстрації культурної цінності, оскільки набуття охоронного статусу та ведення обліку не пов'язані з його діями, а є компетенцією відповідних державних органів (*Норвегія, Латвія, Литва, Естонія*). Водночас встановлено адміністративну або

кримінальну відповідальність за порушення режиму охорони культурної спадщини (Норвегія, Болгарія, Чехія). У разі, якщо фізична або юридична особа завдала шкоду пам'ятці культури або незаконно перетворили культурно-історичне середовище на території пам'ятки культури, компетентний орган ставить питання про їх відновлення за рахунок порушника.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

